

Jak se něco stává někým

Roman Cardal

16. januára 2024 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia, Potraty

predchádzajúce časti:

Mají ženy právo na potrat?, I. ?ást

Mají ženy právo na potrat?, II. ?ást

Známý katolícky kňaz a publicista, místopředseda etické komise Ministerstva zdravotnictví, přednosta Ústavu etiky a humanitních studií 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy a externí spolupracovník Katedry zdravotnického práva na Právnické fakultě, Marek (Orko) Vácha 28. listopadu 2023 vyjádřil na serveru iROZHLAS.cz svůj názor na bytostný status lidského plodu. Doslova řekl:

„Zda je embryo něco nebo někdo, je otázkou nerozřešitelných debat. Ve chvíli porodu se již jedná o osobu, oocyt (vajíčko – pozn. red.) ani spermie osobami nejsou. Někdy v těch 280 dnech se něco stane, nenastane ovšem žádná magická transformace z bytosti na osobu, proces je kontinuální“ (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/reprodukce-umele-oplodneni-pribeh-zamrazena-embrya_2311280500_vtk).

Ilustračný obrázok, zdroj: wikimedia commons

Apel na pochybnost

To je velmi závažné vyjádření. Zamyslíme-li se nad jeho praktickými důsledky, nemůžeme nevidět, že jím Marek Vácha vyslal poselství, které může mít přímo revoluční dopad zvláště mezi katolíckými věřícími a samozřejmě také mezi studenty, budoucími lékaři a právníky. Jestliže katolícká Církev zásadně odmítá potraty, protože v nich spatřuje *vraždu* neboli zabití nevinné lidské osoby, nyní jeden z jejích reprezentantů tvrdí, že toto stanovisko *nemá žádnou oporu v racionálním poznání*. Jakmile se opustí oblast víry a sestoupí se na rovinu racionálních diskuzí, ukazuje se, že problém nelze *nijak jednoznačně vyřešit*.

Pokud je tomu skutečně tak, jak referuje Marek Vácha, *i otázka potratu se dostává do jiného světla*. Katolík ví, že jeho víra nemůže být slepá a musí mít vždy nějakou vazbu na přirozenou základnu lidské

racionality. Když tedy nějaké stanovisko *nelze nijak racionálně obhájit*, nelze ho ani přijímat v úkonu nadpřirozené víry. Výrok Marka Váchy o přirozené *nerozřešitelnosti* bytostné povahy lidského plodu navozuje právě tuto situaci – rozum je v této otázce bezradný a nepřivádí nás k žádnému jednoznačnému výsledku. Tedy i křesťanské víře schází v této věci nezbytná přirozená základna (*gratia* – zde víra – *supponit naturam* – zde výsledek racionálního poznání, který ukazuje, že víra v lidskou a osobní povahu embrya s ním nijak nekoliduje).

In dubio pro libertate – je-li něco sporné, nemělo by se po nikom vyžadovat zaujímání nějakého jednoznačného postoje. Tak zní alespoň jedno ze základních právních pravidel. Má-li Marek Vácha pravdu, neexistuje žádný důvod, proč by se podle této zásady nemělo jednat i v uvedeném případě. Nemůžeme-li vědět, jaký bytostný status embryu v těle lidské matky náleží a jsme-li katolíky, kteří na racionalitu své víry musí přímo z principu dbát, je tím odstraněna každá překážka, která by bránila *legimitě potratu*.

Nerozřešitelnost či nerozřešenost?

Marek Vácha by samozřejmě takto silného výrazu nikdy nepoužil, ale pro vyjádření téže skutečnosti by patrně zvolil opatrnější slova. Příliš výbušné záležitosti se nejlépe zabalují do neutrálních ba někdy dokonce i do pozitivně vyznívajících jazykových prostředků. Například se řekne, že nikoho, kdo se pro potrat rozhodne, *není možné odsuzovat*. Tak totiž velí výše zmíněný právní axiom, o jehož rozumnosti nelze pochybovat. Věžíme-li v *nepřekonatelné* pochybnosti o tom, zda je lidské embryo osobou či jen neosobní realitou, je vždy možné upřednostnit variantu číslo dvě. Žádný zastánce osobní povahy plodu nemůže kritizovat přívržence potratů, neboť jejich pozice je *stejně racionálně nezdůvodnitelná* jako pozice jejich názorových odpůrců. Ti se mohou odvolávat na *princip svobody – in dubiis*, tj. ve sporných věcech, záleží volba na čistě subjektivních motivech volícího.

K rozumnému přístupu k důležitým a závažným problémům patří, že je při jejich pojednávání třeba vážít výrazy doslova na „lékárnických vahách“. O otázce bytostné povahy lidského embrya to platí dvojnásob. Diskutující by si měl dobře rozmyslet, zda je sporné téma *nerozřešené* anebo *nerozřešitelné*. Marek Vácha své čtenáře přesvědčuje, že máme co dělat s otázkou *nerozřešitelnou*. To znamená, že podle něj na ni nebyla a *nikdy* nebude nalezena žádná racionálně uspokojivá odpověď. Jak to ale Marek Vácha ví? Na malém prostoru, který mu byl k vyjádření poskytnut, je samozřejmě nezbytné omezit se na pouhé vyslovení vlastního názoru bez možnosti podložit ho hlubší argumentací. Ale o to víc by měl dotazovaný dávat pozor na to, co adresátům svého poselství sděluje. Vzhledem k popularitě Marka Váchy se dá předpokládat, že velká část jeho čtenářů přijme jeho vyjádření *jako závazný fakt*, o němž se už dále nedá diskutovat, protože k tomu by byla potřebná odbornost, kterou většina lidí nemá. Autorita experta je pro ně proto dostatečná a představuje jediný informační zdroj, který má neodborná veřejnost k dispozici.

Výpadek kvalitní filozofie

V momentě, kdy se nad výrokem Marka Váchy začneme kriticky zamýšlet, zjistíme, že celá záležitost se má poněkud jinak. Když Marek Vácha referuje o *nerozřešitelnosti* diskutovaného problému, má vlastně pravdu, poněvadž má přitom na mysli diskuzi probíhající mezi současnými vědci (zvláště biology), případně mezi soudobými filozofy. Když se do takové debaty pustí uvedení odborníci, pak lze již dopředu říct, že se o tomto tématu *budou přít bez konce*. Moderní empirická věda totiž k poslední bytostné povaze embrya nemůže z principu vůbec nic říct, protože *esence věcí*, jejich nejzazší ontologická totožnost, je

empirickým metodám zcela nedostupná.

Je třeba očekávat, že tento názor vyvolá ihned rozhořčenou reakci, ale právě to je *naprosto žádoucí*. Kdo s ním totiž nesouhlasí, musí uvést *nějaké argumenty*, které prokážou jeho mylnost. A je jasné, že se nebude jednat o argumenty vzaté z fyziky, biologie, matematiky atd., protože ve hře je *povaha a rozsah* lidského myšlení, což žádná empirická nebo čistě formální věda nikdy nerozřeší. Žádná z těchto věd nemá argument, kterým by se dokázala efektivně bránit proti zničujícím skeptickým námitkám typu: „rozum není schopen zdůvodnit sám sebe, protože se přitom točí v logickém kruhu anebo upadá do diskvalifikujícího regrese do nekonečna apod.“. Současné kognitivní vědy, na něž by se chtěl patrně mnohý nesouhlasí oponent odvolat, tento problém jednoduše ignorují a obcházejí ho. Pak ale nemůžou nárokovat kvalitu kritičnosti, která je v těchto problémových polohách naprosto nepostradatelná.

Marek Vácha by tedy měl zmínit, že jím tvrzená *nerozřešitelnost* problému vyplývá z toho, že moderní vědci ho z metodických důvodů *nikdy rozřešit nemohou*. V návaznosti na to by pak měl uvést, že po řešení by se mělo pátrat v rovině *filozofické*, což by se neobešlo bez náročné diskuze o poměru filozofie a moderní vědy. Bylo by vhodné poukázat na moderní tendenci věd zbavit filozofii povahy vědeckosti a v lepším případě si z ní učinit pouhou služku pro své vlastní účely (*philosophia ancilla scientiae*). Jenže do této podřadné pozice nelze filozofii vmanipulovat pomocí žádné dnes uznávané vědecké metody. Jak by mohl fyzik, chemik, biolog, matematik či nějaký empirický vědec dokázat, že filozofie není věda a že se maximálně hodí jen ke služebným úkonům ve prospěch dnes etablovaných věd? Pozici filozofie vůči vědám je možné stanovit jen pomocí *filozofických argumentů*, což již paradoxně naznačuje její *autonomní* postavení. Pak je ovšem potřebné si položit otázku: nedá se problém bytostné povahy plodu v těle matky řešit *filozoficky*?

Postupný anebo instantní vznik člověka?

To by bylo na hodně dlouhou diskuzi, ale zde se k tomu vyjádříme jen ve zkratce. Když Marek Vácha sděluje: „*Někdy v těch 280 dnech se něco stane, nenastane ovšem žádná magická transformace z bytosti na osobu, proces je kontinuální*“, je opět žádoucí se zamyslet, co jeho přesvědčení vlastně implikuje. Nepotlačitelná otázka zní: Je možné získat svou základní identitu (bytí člověkem, bytí osobou) v kontinuálním procesu?

Zamysleme se nad obtíží na nějakém názorném příkladu. Dejme tomu, že se nějaká skutečnost (třeba jablko) proměňuje a ze zeleného se postupně a v kontinuálním procesu stává červeným. V tom případě lze tento proces pozorovat a vyjadřovat jeho průběh například prostřednictvím procentuální škály. V čase T1 je jablko 100 % zelené, v čase T2 pozorujeme, že je již z 1 % jiné barvy, v čase T3 a v následných časových okamžicích je podíl nové barvy stále vyšší – 5 %, 40 %, 70 %, 90 % až se nakonec jablko stane červené (100 % červené barvy). Na uvedeném procesu není nic nemožného, neboť určitá skutečnost (jablko) *postupně získala určitou kvalitu*, jejíž přítomnost a intenzita je přesně měřitelná.

Pokud však tuto úvahu aplikujeme na onu základní identitu něčeho, která se ve filozofii nazývá *esencí* (princip identity), ukáže se ihned absurdita takové „logiky“. Vzniká-li člověk postupně v kontinuálním procesu, musí být vyvíjející se plod v určitém momentě člověkem *jen zčásti* (např. z 1 %) a tento podíl se musí nepřetržitě zvyšovat (10 %, 40 %, 90 % a na konci 100 %). Není absurdní mluvit o člověku na 20 %? Je lidská identita něco jako voda v nádobě, která může přibývat nebo ubývat?

Člověk je člověk jen a pouze tehdy, disponuje-li *všemi* ustavujícími znaky, a dokud nějaký z nich schází, není možné hovořit o lidské realitě ani v umenšeném smyslu (člověk na 20 %). To ale znamená, že vznik člověka nemůže být postupný, kontinuální, nýbrž *instantní, okamžitý*. Klást ho do nějaké doby až po počtetí a rozkouskovat ho do nějakých následných fází nedává žádný smysl. Navíc, je-li člověk jen evoluční *modifikací* nějakého biologického materiálu, nemá své vlastní bytí, ale je *pouhým bytím něčeho jiného od sebe* (konfigurací hmoty), postrádá bytostnou autonomii. Takové pojetí se dá filozoficky úspěšně vyvrátit.

Jakmile se začne diskutovat o uvedených problémech, otevírají se tím další a další otázky, na něž je třeba reagovat. V rámci tohoto příspěvku se ale zastavíme na tomto místě, neboť jeho účel byl již naplněn. Marek Vácha vyslovil názor, který je *racionálně neudržitelný*, ale jeho popularita v myslích jeho příznivců toto kritické manko bohužel snadno vyrovná. Někteří lidé mají nechuť pouštět se do složitějších filozofických debat a zdá se, že ani Marek Vácha si v nich nijak nelibuje. Pak ale šíří omyly, které mají fatální dopady na myšlení a praxi státní správy, budoucí lékařské a právní elity a samozřejmě i nemalého počtu katolicky věřících.

Zodpovědný badatel, který pochybuje o tom, zda je lidské embryo *něco* či *někdo*, by měl i bez složitých odborných diskuzí poznamenat, že *právě kvůli pochybnosti celé záležitosti* se potrat podobá dělostřelecké palbě za kopec, kde *možná žijí nevinní lidé*. A už to by mělo stačit k tomu, aby byla odstraněna byt jen pouhá možnost, že by zastánci zabíjení nenarozených měli na své straně nějaký pochopitelný důvod.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/jak-se-neco-stava-nekym/>